

Idegenrendészeti jogszabályok alapján őrizetbe vett külföldi állampolgárok

*Kivonat a 7. Általános Jelentésből,
Magyarul publikálva 1997-ben*

A. Előzetes megállapítások

24. A CPT látogató küldöttségei gyakran találkoznak olyan külföldi állampolgárokkal, akiket idegenrendészeti jogszabályok alapján fosztottak meg a szabadságuktól (a továbbiakban: „idegenrendészeti fogvatartottak”): ezek olyan személyek, akiket nem engedtek be az adott országba, akik illegálisan léptek be az ország területére, és később azonosították őket a hatóságok; olyanok, akiknek lejárt az engedélyük arra, hogy az országban tartózkodjanak; olyan menedékkérők, akiknek az őrizetbe vételét a hatóságok szükségesnek tartották; stb.

A következő pontokban foglalkozunk néhány olyan lényeges kérdéssel, amelyeket a CPT is vizsgál a fent leírt személyekkel kapcsolatosan. A CPT reméli, hogy így világos előzetes iránymutatást ad a nemzeti hatóságoknak nézeteiről az idegenrendészeti fogvatartottakkal szembeni bánásmódot illetően, általánosan pedig azt, hogy élénkíteni fogja a párbeszédet a szabadságukban korlátozott személyeknek erről a kategóriájáról. A Bizottság szívesen vesz minden megjegyzést az Általános Jelentésnek erről a részéről.

B. Fogvatartási létesítmények

25. A CPT látogató küldöttségei számos típusú létesítményben látogattak meg idegenrendészeti fogvatartottakat, a belépési pontokon elhelyezett őrző helyiségektől a rendőrőrsökön, keresztül egészen a börtönökig és a szakosodott fogvatartási központokig. Közelebbről, ami a repülőtéri tranzit és „nemzetközi” zónákat illeti, viták merültek fel arra vonatkozóan, hogy pontosan mi is a jogi státusza azoknak a személyeknek, akiket nem engedtek be egy országba, és ezekben a zónákban helyeztek el. Többször előfordult, hogy a CPT előtt azzal érveltek, hogy ezeket az embereket „nem fosztották meg a szabadságuktól”, mivel bármikor elhagyhatják a zónát egy választásuk szerinti nemzetközi repülőjáratral.

A CPT a maga részéről mindig is azon az állásponton volt, hogy egy tranzit vagy „nemzetközi” zónában való tartózkodás, a körülményektől függően, a szabadságtól való megfosztást jelenti az európai emberi jogi konvenció 5 (1)(f) pontja szerint, ezért ezek a zónák a Bizottság hatáskörébe tartoznak. Ezt a nézetet alátámasztja az az ítélet, amelyet 1996. június 25-én hozott meg az Emberi Jogok Európai Bírósága az Amuur kontra Franciaország perben. Ebben az ügyben, amelyet négy menedékkérő miatt indítottak, akiket a párizsi Orly repülőtér tranzit zónájában tartottak 20 napig, a Bíróság kimondta: „Pusztán az a tény, hogy a menedékkérők szabad akaratukból elhagyhatják azt az országot, ahol menedékkért kívánnak folyamodni, nem zárhatja ki a

szabadság korlátozását ("atteinte")", és úgy rendelkezett, hogy „tekintettel az elszenvedett korlátozásokra, a menedékkérők tranzit zónában való őrizete... a gyakorlatban egyenértékű a szabadságtól való megfosztással.”

26. A **belépesi pontokon felállított őrző helyiségeket** gyakran alkalmatlannak találták, különösen hosszabb idejű tartózkodásra. Konkrétabban, a CPT delegációi több alkalommal találkoztak olyan emberekkel, akiket napokon keresztül tartottak őrizetben hevenyészett körülmények között, repülőtéri csarnokokban. Magától értetődik, hogy ezeknek az embereknek elfogadható alvóhelyet kell biztosítani, lehetővé kell tenni, hogy hozzáférjenek a poggyászukhoz, megfelelően felszerelt illemhelyet és mosakodási lehetőséget kell biztosítani a számukra, és naponta fel kell kínálni nekik a szabadban történő testmozgás lehetőségét. Ezen túlmenően élelmezni kell őket, szükség esetén pedig orvosi ellátást is elérhetővé kell tenni a számukra.

27. Bizonyos országokban a CPT küldöttségek olyan idegenrendészeti fogvatartottakat találtak **rendőrőrsőkön**, akik már hosszabb ideje voltak őrizetben (hetek óta, néhány esetben pedig hónapok óta), szegényes tárgyi feltételek között, megfosztva mindenféle tevékenység lehetőségétől, esetenként pedig bűnügyekben gyanúsított személyekkel kellett a zárkájukat megosztaniuk. Az ilyen helyzetekre nincs mentség.

A CPT tudatában van annak, hogy a dolgok természetéből adódóan az idegenrendészeti fogvatartottaknak valamennyi időt el kell tölteniük egy szokásos rendőrségi fogdában. Ugyanakkor a rendőrőrsőkön jellemző körülmények gyakran - szinte mindig - alkalmatlanok a hosszabb idejű fogvatartásra. Ennek megfelelően az idegenrendészeti fogvatartottak által az ilyen intézményekben letöltendő időt a lehető legrövidebbre kell szabni.

28. Néhány alkalommal a CPT küldöttségek **börtönökben** is találtak idegenrendészeti fogvatartottakat. Még ha ezeket az embereket megfelelő körülmények között is tartják fogva az említett intézményekben - ami nem minden esetben fordul elő -, a CPT véleménye szerint ez a hozzáállás alapjában véve elhibázott. A börtön pusztá jellegénél fogva nem alkalmas arra, hogy olyan személyt tartsanak fogva benne, akit nem ítélték el bűncselekmény elkövetése miatt, és még csak nem is gyanúsítják ilyesmivel.

Tagadhatatlan, hogy bizonyos kivételes esetekben helyénvaló lehet idegenrendészeti fogvatartottat börtönben őrizni, mivel tudható, hogy fennáll az erőszak veszélye. Ezen túlmenően, előfordulhat, hogy egy fekvőbeteg-ellátásra szoruló idegenrendészeti fogvatartottat ideiglenesen egy börtönegészségügyi intézményben kell elhelyezni, amennyiben nem áll rendelkezésre olyan kórház, ahol a kezelés biztonságosan elvégezhető. Ezeket a fogvatartottakat azonban, amennyire lehet, el kell különíteni más, előzetes letartóztatásban lévő vagy jogerős büntetésüket töltő fogvatartottaktól.

29. A CPT álláspontja szerint azokban az esetekben, ahol szükségesnek tűnik embereket hosszabb időre megfosztani a szabadságuktól idegenrendészeti jogszabályok alapján, **külön erre a célra kijelölt központokban célszerű őket elhelyezni**, ahol a tárgyi feltételek és a rezsím megfelel a jogi helyzetüknek, és kellően kiképzett személyzet őrzi őket. A Bizottság örömmel állapítja meg, hogy az Egyezményben részes Felek egyre inkább ezt a megközelítést követik.

Nyilvánvaló, hogy ezekben a központokban olyan helyiségekben kell a fogvatartottakat elhelyezni, ahol megfelelő a bútorzat, a helyiségek tiszták és karban vannak tartva, és elegendő élelmet kínálnak az ott elhelyezett személyeknek. Emellett a helyiségek megtervezése és kialakítása során ügyelni kell arra, hogy amennyire csak lehetséges, a környezet ne legyen börtönszerű. Ami a rezsím szerinti tevékenységeket illeti, ezek tartalmazzanak szabadtéri testmozgást, álljon rendelkezésre nappali tartózkodó helyiség, rádió/televízió, napi- és hetilapok, és

más megfelelő kikapcsolódási lehetőségek (pl. társasjátékok, pingpong). Minél tovább tartanak őrizetben valakit, annál részletesebb és kidolgozottabb tevékenység-választékot kell neki ajánlani.

Azokban a központokban, ahol az idegenrendészeti fogvatartottakat elhelyezik, a személyzetnek különösen nehéz dolga van. Először is, a nyelvi akadályok miatt óhatatlanul kommunikációs nehézségekkel kell számolni. Másodszor, sok fogva tartott személy nehezen fogadja el, hogy úgy veszik őrizetbe, hogy közben semmiféle bűncselekménnyel nem gyanúsítják. Harmadszor, fennáll annak a kockázata, hogy feszültségek alakulnak ki a különböző nemzetiségekhez vagy etnikai csoportokhoz tartozó fogvatartottak között. Ennek megfelelően a CPT súlyt helyez arra, hogy ezekben a központokban a vezető beosztást betöltő személyzet tagjait gondosan válasszák ki, és részesítsék megfelelő képzésben. A személyzet ezen tagjainak nem csak az interperszonális kommunikáció terén kell megfelelő jártassággal rendelkezniük, de ismerniük kell a fogvatartottak egymástól eltérő kulturális hátterét is, és legalább néhányuknak nyelvismerettel is kell rendelkezniük. Emellett meg kell őket tanítani arra is, hogyan ismerhetik fel a fogvatartottak körében jelentkező lehetséges stresszreakciókat is (akár poszttraumás stresszről, akár a szocio-kulturális változásokról van szó), és milyen intézkedésekkel kezeljék ezeket.

C. Biztonsági intézkedések a fogvatartás során

30. Más, a szabadságukban korlátozott személyekhez hasonlóan, az idegenrendészeti fogvatartottak is jogosultak arra, hogy őrizetbevételük kezdetétől értesíthessenek egy általuk megválasztott személyt a helyzetükről, és találkozhassanak ügyvéddel és orvossal. Ezen túlmenően, kifejezetten tájékoztatni kell őket, késedelem nélkül és olyan nyelven, amelyet megértenek, jogaikról és a velük szemben alkalmazott eljárásról.

A CPT megfigyelései szerint ezeket az előírásokat egyes országokban betartják, másokban viszont nem. Külön említendő, hogy a látogató küldöttségek számos alkalommal találkoztak olyan idegenrendészeti fogvatartottakkal, akik nem kaptak teljes körű tájékoztatást jogi helyzetükről olyan nyelven, amelyet megértenek. E nehézségek leküzdéséhez az idegenrendészeti fogvatartottakat minden esetben tájékoztatni kell olyan dokumentum révén, amely ismerteti a rájuk vonatkozó eljárást és a jogaikat. Ezt a dokumentumot minden olyan nyelven elérhetővé kell tenni, amelyet az érintettek általában beszélnek, és ha lehetséges, fel kell kínálni nekik a tolmácsolás lehetőségét.

31. Az ügyvéddel való találkozás jogát fenn kell tartani a fogvatartás teljes időtartama alatt, ki kell terjeszteni arra, hogy a fogvatartott négy szemközt beszélhessen az ügyvédjével, és arra is, hogy amikor az illetékes hatóság kihallgatja, jelen lehessen az ügyvédje.

Minden olyan létesítményben, ahol idegenrendészeti fogvatartottakat helyeznek el, biztosítani kell az orvosi ellátást. Külön figyelmet kell fordítani a menedékkérők fizikai és pszichológiai állapotára, mivel előfordulhat, hogy némelyiküket megkínózták vagy más módon bántalmazták azokban az országokban, ahonnan jöttek. Az orvoshoz jutás jogának magában kell foglalnia azt a jogot - ha a fogvatartott úgy kívánja - hogy a vizsgálatot egy általa kiválasztott orvos végezze; ebben az esetben azonban a fogvatartottól kérhető a második vizsgálat költségeinek megtérítése.

Általánosabban értelmezve, az idegenrendészeti fogvatartottak legyenek jogosultak arra, hogy fogvatartásuk során kapcsolatot tartsanak a kinti világgal, külön is megilleti őket a telefonálás joga és az a jog, hogy rokonaik és az illetékes szervezetek képviselői meglátogathassák őket.

D. A kiutasítás utáni bántalmazás kockázata

32. A kínzás és az embertelen vagy megalázó bánásmód tiltása azt a kötelezettséget is magában foglalja, hogy senkit nem szabad olyan országba küldeni, ahol megalapozottan vélelmezhető, valós a kockázata annak, hogy kínzásnak vagy bántalmazásnak fogják alávetni. A CPT nyilvánvalóan súlyt helyez arra, hogy az Egyezményben részes felek teljesítsék ezt a kötelezettségüket. Milyen szerep vállalására törekedjen ezzel a kérdéssel kapcsolatosan a Bizottság ?

33. Minden olyan, a CPT-hez Strasbourgba intézett bejelentést, amelyben valaki arról számol be, hogy vissza akarják küldeni olyan országba, ahol fennáll a kínzás vagy bántalmazás kockázata, haladéktalanul továbbítanak az Emberi Jogok Európai Bizottsága felé ¹. Ez a Bizottság a CPT-nél alkalmasabb helyzetben van arra, hogy kivizsgálja ezeket az állításokat, és ha helytállóknak bizonyulnak, megelőző intézkedéseket tegyen.

Ha egy idegenrendészeti fogvatartottal (vagy bármilyen más, szabadságában korlátozott személlyel) elbeszélgetnek egy látogatás során, és ő azt állítja, hogy olyan országba kívánják küldeni, ahol fennáll annak veszélye, hogy kínzásnak vagy bántalmazásnak vetik alá, a CPT látogató küldöttsége ellenőrzi, hogy ezt az állítást tudomására hozták-e az illetékes nemzeti hatóságoknak, és súlyának megfelelően figyelembe vették-e. A körülményektől függően a küldöttség kérheti, hogy tájékoztassák a fogvatartott helyzetéről, és/vagy tájékoztassák a fogvatartottat arról a lehetőségről, hogy ügyét az Emberi Jogok Európai Bizottsága elé viheti (ez utóbbi esetben pedig ellenőrizni kell, hogy olyan helyzetben van-e, hogy kérvényt nyújthasson be a Bizottsághoz).

34. Ugyanakkor annak fényében, hogy a CPT szerepe elsősorban a megelőzés, a Bizottság leginkább arra fordít figyelmet, hogy a döntéshozatali folyamat egészében tartalmaz-e megfelelő garanciákat az ellen, hogy bárkit olyan országba küldjenek, ahol fennáll a kínzás vagy bántalmazás veszélye. Ebben a tekintetben a CPT fel kívánja tární, hogy az alkalmazandó eljárás valós lehetőséget jelent-e az érintett személynek arra, hogy bemutassa esetét, és hogy az ilyen ügyek kezelésével megbízott tisztviselők megfelelő képzésben részesültek-e, és kaphatnak-e objektív és független információkat más országok emberi jogi helyzetéről. Ezen túlmenően, figyelembe véve a veszélyeztetett érdekek potenciális súlyát, a Bizottság úgy véli, hogy annak a döntésnek, amellyel valakit eltávolítanak egy Állam területéről, megfellebbezhetőnek kell lennie a végrehajtás előtt egy független testületnél.

E. Kényszerítő eszközök alkalmazása a kiutasítási eljárások során

35. Végezetül, a CPT-nek rá kell mutatnia arra, hogy több országból zavaró beszámolókat kapott arról, milyen kényszerítő eszközöket alkalmaznak az idegenrendészeti fogvatartottak kiutasításakor. Ezek a beszámolók konkrétan arról szóltak, hogy az érintett személyeket megverték, megkötözték, pecket nyomtak a szájukba és trankvillánsokkal nyugtatták le őket.

36. A CPT tudatában van annak, hogy sok esetben nem könnyű dolog érvényt szerezni egy olyan külföldi állampolgárra vonatkozó kiutasítási parancsnak, aki eltökélte, hogy mindenképpen az Állam területén marad. A rendvédelmi szervek dolgozói néha kénytelenek kényszerrel alkalmazni, hogy végre tudják hajtani a kiutasítást. Ugyanakkor kényszerrel kizárólag az ésszerűen szükséges mértékben szabad alkalmazni. Különösen és teljességgel elfogadhatatlan az, ha a kiutasítási intézkedés alá vont személyeket fizikailag megtámadják, így kényszerítve őket arra, hogy felszálljanak a közlekedési eszközre, vagy ha megbüntetik őket azért, mert ezt önként nem tették meg. Továbbá a Bizottság hangsúlyozni kívánja, hogy a szájpecsek alkalmazása rendkívül veszélyes.

A CPT azt is hangsúlyozni kívánja, hogy a kiutasítási intézkedés alá vont személyeknek kizárólag orvosi döntés alapján szabad bármilyen gyógyszert adni, az orvosi etika alapelveivel összhangban.

¹ 1998. november 1. óta: „Emberi Jogok Európai Bírósága”